

DOÇ. DR. İLKNUR MANGİR KARAGÖZ

ANI KİTABI

Editörler:

Dr. Öğr. Üyesi Mediha MANGİR & Prof. Dr. Serkan ŞEN

DOÇ. DR. İLKNUR MANGIR KARAGÖZ ANI KİTABI

İmtiyaz Sahibi

Sadettin Bayrak

Yayın Koordinatörü

Rekin Ertem

Editörler

Dr. Öğr. Üyesi Mediha Mangır, Prof. Dr. Serkan Şen

Kapak Tasarımı

Hüseyin Özkan

İç Tasarım

Özlem Özkan

Baskı ve Cilt

Çalış Ofset

Davutpaşa Caddesi Yılanlı Ayazma Sokak

No : 8 Örme İşhanı Topkapı/İstanbul

Tel : 0212 493 11 06

Birinci Baskı

Aralık 2020

ISBN : 978-625-7698-15-3

T.C. Kültür Bakanlığı Yayıncılık Sertifika No: 11805

KESİT YAYINLARI

Ankara Caddesi No: 15 Konak Han Kat: 1

Hobyar Mahallesi Cağaloğlu/İstanbul

Tel : 0212 512 56 33 / 0212 511 68 28

Faks : 0212 512 56 63

web : www.kesityayinlari.com

e-mail : kesit@kesityayinlari.com

© KESİT YAYINLARI

Tüm Hakları Saklıdır. Yayınevinin izni olmadan kopyalanamaz ve çoğaltılamaz.

KESİT YAYINLARI, Karbey Yayıncılık Eğitim ve Dan. Hiz. San. Tic. Ltd. Şti. kuruluşudur.

Sanatçının Var Oluş Sebebi

Selçuk Çıkla*

Güzel sanatlar içinde edebiyatın yeri; resim, müzik, heykeltıraşlık ve mimariden çok farklıdır. Bu dört güzel sanatta kullanılan malzemeler tablo, boya, nota, müzik aleti, taş, çamur, toprak, mermer, çimento, kum, çakıl ve taştır. Edebiyatın malzemesi ise hayatın devamlılığını sağlayan kelimelerdir. Böylece anlaşılır ki edebiyat diğer güzel sanatlara nazaran daha makbul, daha güncel, daha insanî olanı barındırmaktadır. Bizim de burada sanatçıdan kastımız şiir, hikâye, roman, piyes gibi türlerde eser veren edebiyat sanatçısıdır.

Edebiyat sanatçısının işi insanı anlamaya çalışmak, onu daha yakından tanımaya, onun çatışmalarını, iç ve dış âleminde cereyan eden hadiseleri anlayarak anlatmaya çalışmaktır. Sanatçı bunu yaparken tonu ve derecesi farklı, dolaylı veya dolaysız birtakım eleştiriler getirir. Zaten sanatçıyı yazmaya iten en birinci sebep onu rahatsız eden bir olay veya davranış karşısında sessiz kalamayarak yazmak zorunda hissetmesidir kendini.

Aslında her edebî türün, eleştirinin bir alt türü olduğunu kabul etmek bile mümkündür. Hatıra, deneme, makale, fıkra, şiir, hikâye, roman, günlük, gezi yazısı, gazete köşe yazısı vb. türlerin her birinde farklı dünyadan insanların hayatı yorumlayış, değerlendiriş ve eleştirilerindeki farklılıklar görülür. Söz gelişi bu türler içinde yer alan roman “İnsana, topluma, yerleşik olana, dayatmalara ironik bir eleştiridir. İnsanın kendisiyle, çevresiyle, doğasıyla yarattığı canavarlarla boğuşmasının; kurulu dünyaya ve bütün sistem renklerine bir eleştiri, kurulacak ve yaşanılacak ideal düzlemlerin öyküsü, feodal düzenden çıkıp insanın *birey olma* savaşımını anlatan trajik macera, varoluşu ve gerçekliği sorgulayan felsefi

* Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, selcukcikla@yahoo.com

arka planını kurmuş bir sistem ve bireyden mahalli olana, oradan da evrensel kriterlere göndermelerde bulunan” (Tökel, 2002: 206) bir türdür. Bu bağlamda Roger Caillais’e göre “Roman, topluma karşı bir isyandır. Hangi memleketin, hangi sınıf için yazılmış, hangi çeşit romanına bakarsanız bakınız, orada ya içtimaî adaletsizliğe, ya aileye, ya devlet sıkısına, ya kanunların aczine, ya görenek ve geleneğe, ya iktisadî veya ahlâkî düzene karşı, meydanda veya saklı bir başkaldırma gör[ürsünüz].” (Safa, 1999: 194)

Gerçek sanatçı, “san” için değil “sanat” için var olan adamdır. O, eser verdikçe sana, üne kavuşur; üne kavuşmak için eser vermez. Çünkü ona eserlerini yazdıran güç, elinde olmayan, durduramadığı, mukayyed olamadığı bir güçtür. O, en zor zamanlarda bile yaratmaktan kaçamaz, kurtulamaz. Ömer Seyfettin’in şu ifadeleri tam da bu durumun örneğidir:

“Evet İtalya Muhârebesi, Balkan Muhârebesi... Ben Yanya Kalesi’nde esir oldum. Yunanistan’da bir seneden ziyade esirlik... İstanbul’a gelip kendimi toplamaya başlayacağım zaman annemin ölümü... Sonra Cihan Harbi... İşte dört senedir bu felâketli harbin müthiş buhranı içindeyiz. Yarım okka ekmek otuz kuruşa satılırken, kim edebiyatla uğraşabilir? Ama ben uğraştım.” (Alangu, 1968: 338)

Takiyettin Mengüşoğlu’nun, *İnsan Felsefesi* adlı kitabında ifade ettiği insanın on yedi varlık şartından sanatçılara en çok yakışan ve düşen paylar; “tavır takınan bir varlık olarak insan” ile “sanatın yaratıcısı olarak insan” maddeleridir. (1988: 110-114, 204-211)

Sanatçı; içinde, kalbinde, ruhunda, beyninde doğuştan var olan veya zamanla geliştirdiği yeteneklerini kullanmadan duramaz, yeteneklerinin izin verdiği ölçüde üretmeksizin rahat edemez. Sanatçıların çoğunun var oluşunun temelinde, gördükleri yanlışlıklara karşı tavır alma gibi bir davranış birliği yer almaktadır. Bu nedenle onlar toplumda şahit oldukları haksızlıklara tepki göstermeksizin yaşayamazlar. Sait Faik Abasıyanık’ın “Haritada Bir Nokta” adlı hikâyesi bu durumun ilgi çekici bir örneği niteliğindedir. Bu hikâyede Sait Faik daha önceden yazmamaya karar vermiş olsa da şahit olduğu bir haksızlık karşısında yazmadan duramaz ve hikâyeyi şöyle bitirir:

“Söz vermiştim kendi kendime: Yazı bile yazmayacaktım. Yazı yazmak da bir hırstan başka ne idi? Burada namuslu insanlar arasında sâkin ölümlü bekliyecektim. Hırs, hiddet neme gerekti? Yapamadım. Koştum tütüncüye, kalem kâğıt aldım. Oturdum. Adanın تنها yollarında gezerken canım sıkılırsa

küçük değnekler yontmak için cebimde taşıdığım çakımı çıkardım. Kalemı yonttum. Yonttuktan sonra tuttum öptüm. Yazmasam deli olacaktım.” (1965: 85)

Sanatçı derdi olan adamdır. “Sanatçı kendisini dürten, âdeta rahatsız eden, zorlayan, birtakım duyguları dile getirmek ihtiyacı içindedir.” (Moran, 2008: 129) Sanatçı, ona eserlerini yazdıran, ürünlerini verdiren ve onu oturduğu yerde rahat bırakmayan bir sancı sahibi kişidir. Bu sancının neticesi, sahip olduğu fikir ve duygu yükünü insanlara, insanlığın hizmetine sunmaya doğru çabalama gayretinden başka bir şekilde tezahür etmez.

Sanatçı, insanlarda veya genel olarak toplumda gördüğü noksanları, hataları, haksızlık ve eşitsizlikleri ele almaktan geri duramaz. Burada her sanatçının, eserlerinde muhakkak eleştirel yaklaşım sergilemesi gerektiği anlamı çıkarılmamalıdır. Sanatçı eleştirel yaklaşım sergilemediği zamanlarda bile toplumun genel yapısını zenginleştirecek, toplumu değişime yöneltecek, onu daha yaşanabilir bir yapı görünümüne sokmaya çalışacak eserler verir. Ancak o; zekası, becerileri ve kuvvetli sezgileriyle toplumdaki fertlerin çoğuna göre farklı, sıra dışı, aykırı ve muhalif bir karaktere sahip olduğu için onun eleştirel yaklaşım sergilemediği zannedilen eserleri bile bir bakıma toplumu zenginleştirerek, değişime yönelterek, toplumu daha yaşanabilir bir yapıya kavuşturmaya zorlayarak dolaylı bir eleştirel tavır almış demektir.

Sanatçı mutluluktan ziyade mutsuzluğu, güzelden ziyade çirkinini, iyiden ziyade kötüyü, tamdan ziyade noksanı anlatan kişidir. Onu yazmaya iten güç; mutluluk ve güzellik içinde olmak, iyi ve tam bir hayat içinde yaşıyor olmak değildir ki sanatkâr mutluluğu, iyiliği, güzelliği, tam oluşu anlatsın. O, onu rahatsız eden, onu yazmaya sevk eden bir noksanın tamamlanması derdiyle kalemine sarılır. Mesela George Orwell bu bağlamda şunları söyler:

“Son on yıl boyunca, en çok yapmak istediğim şey, siyasal yazıyı sanata dönüştürmek. Çıkış noktam, hep bir yan tutuculuk ve haksızlık duygusu. Kitap yazmaya koyduğumda, kendi kendime ‘bir sanat yapıtı ortaya çıkaracağım.’ demem. Yazıyorum çünkü gözler önüne sermek istediğim bir yalan, dikkatleri üzerine çekmek istediğim bir olgu var, birinci amacım da sesimi duyurmak.” (2003: 28)

Sanatkâr toplumda gördüğü yanlışlara bazen açıkça bazen kapalıca değinir. Okuduğunuz hiçbir hikâye veya romanda bundan farklı bir durumla karşılaşmazsınız. Ancak bu durum çok farklı tonlarda, her hikâye ve roman için ayrı bir şekilde görüntülenmiştir. Sanat endişesinin daha fazla ön plana alındığı hikâye

ve romanlarda sanatkârın eleştirisi gizli ve daha sanatlı, sanat endişesinden ziyade sosyal-siyasi veya kültürel endişelerin daha fazla ön plana alındığı hikâye ve romanlarda ise sanatkârın eleştirisi açık ve çoğunlukla sanatlı olmaktan uzaktır. Angaje hikâye ve romanları ikinci durumun örnekleri olarak görmek mümkündür.

Sanatçı sıra dışı olan, toplumun kültürel, tarihî ve sosyal dokusunu tahlil eden, insan faktörünü çeşitli yönleriyle ele alan kişidir. Onun; siyasetle, sosyal hayatla, toplumsal değişmelerle, toplumun sorunlarıyla ilgilenmemesi düşünülemez, düşünülmemelidir. O, “sanatçı” teriminin hakkını vermek noktasında sanatının gereklerini yerine getiren kişidir. Kendi kabuğuna çekilmiş, hayatı boyunca sığ bir dünyanın terennümünden başka bir çaba içinde olmayan, sadece işini yapmakla hayatını sona erdirmeyi amaçlayan kişilere “sanatçı” demek ne kadar doğrudur?

Nitelikli sanat eseri daima içten gelen bir sancının ve baskının sonucunda doğar. “Çile, her sanat adamı için varoluş şartı(dır).” (Karakoç, 2017: 94) Mesela çilesiz, keyifle ve kolaylıkla yazılan popüler romanlar bir süre satış rekorları kırsalar bile bir zaman sonra unutulurlar. Oysa estetik romanlar, insanlığın evrensel sorunlarını, insanoğlunun sancılarını, çıkmazlarını, problemlerini ele aldığı için klasikleşir ve daima okunurlar. *Don Kişot, Savaş ve Barış, Suç ve Ceza, Sefiller, Madam Bovary, Mai ve Siyah, Kiralık Konak, Küçük Ağa, Huzur, Fındık Sekiz* bu tür eserlerdendir.

Sanatçı topluma karşı sorumludur. “Bir yazar, yazması gereken şeyi yazmaktan kaçınıyorsa sorumluluktan kurtulmaz. Onu sorumluluktan kurtaran sadece ‘güzel’ yazması değildir, aynı zamanda çağının sorunlarıyla ilgili alanlarda yazması, protesto etmesi gerektiği zaman sesini yükseltebilmesidir.” (Özdenören, 2017: 57)

Necip Tosun “Edebiyat ve Adanmışlık” başlıklı yazısında yazarın/sanatçının görev ve sorumluluklarını çok özlü bir şekilde ele alır. Ona göre “Yazar bir ‘meselesi’ olduğu için yazar, yazı hayatı boyunca bu meseleyi güçlü bir dille insanlara aktarmak, inandırıcı kılmak için uğraşır.” / “Yazmak bir insanın meselesi olması demektir.” / “Yazarın meselesi hayata müdahaledir.” / “Yazarın meselesi değiştirmektir.” / “Yazarın meselesi her durumda hayata ilişkin bir tavır almak, ona müdahale etmek olmuştur.” (2018: 10)

Kaynaklar

- Abasıyanık, Sait Faik (1965), *Son Kuşlar-Mahkeme Kapısı*, Varlık Yayınları, İstanbul.
- Alangu, Tahir (1968), *Ömer Seyfettin-Ülkücü Bir Yazarın Romanı*, May Yayınları, İstanbul.
- Karakoç, Sezai (2017), *Edebiyat Yazıları I*, Diriliş Yayınları, 8. bs., İstanbul.
- Mengüşoğlu, Takiyettin (1988), *İnsan Felsefesi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Moran, Berna (2008), *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yayınları, 18. bs., İstanbul.
- Orwell, George (2003), “Niçin Yazıyorum?”, *Yazıhane*, çev. Nilüfer Birol, Seçkiyi Hazırlayan: Murathan Mungan, Metis Yayınları, İstanbul, 22-30.
- Özdenören, Rasim (2017), *Edebiyat ve Hayat*, İz Yayıncılık, 2. bs., İstanbul.
- Safa, Peyami (1999), *Objektif 2: Sanat Edebiyat Tenkit*, Ötüken Neşriyat, 6. bs., İstanbul.
- Tosun, Necip (2018), “Edebiyat ve Adanmışlık”, *Dergâh*, 337: 10-11.
- Tökel, Dursun Ali (2002), “Niyet Boyutundan Kurmacayı Okumak: Yazarın Niyeti Romanın Oluşumu”, *Hece*, 65/66/67: 202-237.